

संस्कृतपत्रकारिता

भवन्तः षड्विंशे पाठे पठितवन्तः एव यत् 'संस्कृतपत्रकारिता' अपि प्रयोजन-
मूलकसंस्कृतस्य एकं विशिष्टं क्षेत्रम् अस्ति। अद्यत्वे संस्कृतपत्रकारिता
व्यावसायिकदृष्ट्याऽपि महत्त्वपूर्णा। अतः अस्याः स्वरूपमपि विस्तृतं जातम्। स चारक्षेत्रे
संस्कृतपत्रकारितायाः विशिष्टः उपयोगः क्रियते। संगणकमाध्यमेन पत्र-पत्रिकाणां
कलात्मकरूपप्रदानेऽपि सारल्यं वैशिष्ट्यं च जातम्।

वस्तुतः नूतनं घटनावृत्तं (राजनैतिकं/सांस्कृतिकं/सामाजिकं/धार्मिकं), आलेखाः
(प्राच्यज्ञान-विज्ञानमयाः), व्यक्तित्व-परिचयः, बालकथाः, नाटकम्, बुद्धिकौशलप्रश्नाः,
योगः, स्वरचित-पद्यानि, व्यंग्य-हास्य-चित्रं लेखाः वा, खेलजगत्, विश्वबन्धुत्वं, विज्ञापनं,
राष्ट्रीयता, समाचारवाचनम् (प्रसारणक्षेत्रे) एतत्सर्वं मिलित्वा एव संस्कृतपत्रकारितायाः
स्वरूपम्। अतः संस्कृत-पत्रकारितायाः व्यवसायः भवतां कृते रुचिकरः लाभप्रदः च भवितुं
शक्यते।

उद्देश्यानि

इमं पाठं पठित्वा भवान्

- संस्कृतपत्रकारितायाः स्वरूपं वर्णयिष्यति;
- संस्कृत-पत्रकारितायाः विविधानि क्षेत्राणि लेखिष्यति;
- आवधिक-संस्कृतपत्र-पत्रिकाणां सूचीं निर्मास्यति;
- विषयाणां संयोजनक्रमं लेखिष्यति;
- चित्राणां संयोजनस्य महत्त्वं लेखिष्यति;
- सर्वकारस्य कार्यालये पत्रस्य/पत्रिकायाः पंजीयनस्य अनिवार्यतां लेखिष्यति।

तृतीयं स्वाध्यायसोपानम्
विकल्पः ३ 'ख'
प्रयोजनमूलक-संस्कृतम्

टिप्पणी

क्रियाकलापः

भवान् समक्षं प्रदत्तवाक्यांशेन वाक्यपूर्तिं करोतु –

(क) अद्यत्वे विविधानि..... ।	(1) समाचारम् अपि शृणुमः ।
(ख) संस्कृतेऽपि पत्र-पत्रिकाणां..... ।	(2) विज्ञापनानि भवन्ति ।
(ग) आकाशवाणी-दूरदर्शनाभ्यां च वयं..... ।	(3) संस्कृतपत्रकारिताक्षेत्रे कार्यं कुर्वन्ति ।
(घ) संस्कृत-पत्र-पत्रिकासु अपि..... ।	(4) समाचारपत्राणि प्रकाश्यन्ते ।
(ङ.) अद्यत्वे अनेके युवकाः युवतयः च..... ।	(5) प्रकाशनं भवति ।

28.0 अधुना अवगच्छामः

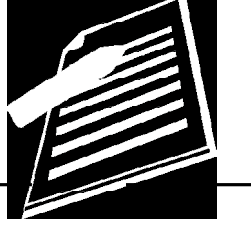
संस्कृतपत्रकारिता

28.1 संस्कृतपत्रकारितायाः विविधानि क्षेत्राणि

आधुनिके युगे संस्कृतपत्रकारितायाः विविधानि क्षेत्राणि सन्ति ।

भवन्तः स्वरुच्यनुसारं जीवने किमपि चेतुं शक्नुवन्ति । यथा हि –

- (1) आकाशवाणी-दूरदर्शनं च प्रसारणदृष्ट्या आकाशवाणी-दूरदर्शनं × च संस्कृतपत्रकारितायाः प्रमुखे क्षेत्रे स्तः । एतयोः विषये भवन्तः पूर्वपाठे विस्तरेण पठितवन्तः एव । संस्कृतसमाचारवाचनम् अपि विशिष्टं कौशलम् ।
- (2) पत्र-पत्रिका प्रकाशनम् क्षेत्रीय-राष्ट्रीय-अन्तर्राष्ट्रीयघटनानां संकलनं ततः व्यावहारिकसंस्कृतभाषया समाचारलेखनं पश्चात् प्रकाशनं क्रियते ।
- (3) अनुवादः – कस्यापि समाचारस्य / विवरणस्य, अन्यभाषायाः संस्कृतभाषायाम् अनुवादोऽपि संस्कृतपत्रकारितायाः कृते आवश्यकं वर्तते ।
- (4) साहित्यपरिचयः संस्कृतसाहित्यस्य अनेकाः विधाः सन्ति यथा महाकाव्य-दर्शन-कथा-नाट्य-प्रहेलिकादयः । सर्वासां विधानां वैज्ञानिकतत्त्वानां चानुशीलनम् अपेक्षितम् । तदैव संस्कृतपत्रकारिता विशिष्टताम् अर्हति ।
- (5) पर्यटनम् – पर्यटनमपि संस्कृतपत्रकारितायाः कृते आवश्यकम् । यतः देशे विदेशे वा ऐतिहासिक-धार्मिक-प्राकृतिक-स्थलानां परिचयः सम्यक् रूपेण पर्यटनेन एव शक्यते ।
- (6) संगणक-ज्ञानम् संगणके समाचाराणां, घटनानां विवरणम्, हास्य-व्यंग्य-चित्रनिर्माणम्, इत्यादीनां कथं कलात्मकशैल्यां न भवेत् इति ज्ञानमपि आवश्यकम् ।

- (7) **सम्पादनम्** पत्र-पत्रिकाणां सम्पादनं दुष्करं कार्यं भवति। तत्र विषयदृष्ट्या स्थानस्य उचितप्रयोगः, रिक्तस्थानस्य सदुपयोगः, समाचारविश्लेषणम्, सम्पादकीयलेखनम्, एतत्सर्वं सम्पादन-कौशलेन एव सम्भवम्।
- (8) **संवाददाता** पत्रकारिता-व्यवसाये 'संवाददाता' एकः प्रमुखः घटकः भवति। संवाददाता एव यत्र तत्र सर्वत्र स्थितान् समाचारान् विविध-घटना-विवरणं पत्रिका-कार्यालये प्रेषयति। समाचाराणां प्रामाणिकता आवश्यकी भवति।
- (9) **व्यंग्यचित्रम् (कार्टून)** व्यंग्यचित्रनिर्माणे व्यंग्यभाषाप्रयोगे च नैपुण्यम् अपेक्ष्यते यतः अस्य पाठकोपरि तीक्ष्णप्रभावः भवति।

मुद्रण-त्रुटिसंशोधनम् (प्रूफरीडिंग) – मुद्रितलेखानां त्रुटिसंशोधनं महत्वपूर्णं कार्यं भवति येन पत्रपत्रिकासु शुद्धमुद्रणं भवेत् अन्यथा पठने, बोधने च कष्टं भवेत्। विस्तरेण तु अन्तिमे पाठे पठितव्यम्।

शोधक्षेत्रम् अद्यत्वे अनुदिनं नूतनं नूतनं शोधकार्यं प्रचलति साहित्यम्, इतिहासं, प्राकृतिकरहस्यं, पर्यावरणम्, वैज्ञानिकं वा विषयमधिकृत्य। तेषाम् शोधकार्यस्य तथ्यात्मकं ज्ञानं प्रकाशनं सर्वथैव उचितम्। तत्तु बहुजनहिताय पत्रकारितया एव शक्यते।

विज्ञापनम् पत्रकारितायाः महत्त्वपूर्णक्षेत्रं विज्ञापनम् अपि अस्ति। व्यावसायिकदृष्ट्या वस्तुनां विविधसंस्थानाम्, प्रशिक्षणकौशलानां, सांस्कृतिकमूल्यानाम् जनहितोपयोगिकार्याणाम्, नानाविधानाम् उपलब्धीनां विज्ञापनस्य आवश्यकता भवति। तत्तु प्रसारणमाध्यमैः आकाशवाणी – दूरदर्शन-पत्र-पत्रिकाभिः एव सम्भाव्यते। एवमेव विविधसेवावृत्तिकृते जनानां हिताय रिक्तस्थानानां विज्ञापनमपि संस्कृतपत्रकारितायाः व्यावसायिकम् उद्देश्यम् अस्ति।

पाठगतप्रश्नाः 28.1

- संस्कृतपत्रकारितायाः प्रमुखतमं प्रसारणक्षेत्रम् अस्ति –
 (क) साहित्यम् (ख) साहित्यम्
 (ग) आकाशवाणी-दूरदर्शन च (घ) संस्कृत-गोष्ठी
- अत्र संस्कृतपत्रकारितायाः किम् क्षेत्रं नास्ति
 (क) सम्पादनम् (ख) पत्रिकाप्रकाशनम्
 (ग) व्यंग्यचित्रम् (घ) संस्कृत-पत्रिका-क्रयणम्।
- प्राचीनं साहित्यं किं न अस्ति –
 (क) कथा-साहित्यम् (ख) पद्यम्
 (ग) नाट्यशास्त्रम् (घ) दर्शनम्

तृतीयं स्वाध्यायसोपानम्
विकल्पः ३ 'ख'
प्रयोजनमूलक-संस्कृतम्

टिप्पणी

28.2 दैनिक-संस्कृत-समाचारपत्राणि

अस्माकं देशे प्रायः सर्वत्र विद्यालयेषु/महाविद्यालयेषु/विश्वविद्यालयेषु संस्कृतभाषायाः अध्ययनाध्यापनं प्रचलति, तथापि दैनिक-संस्कृत समाचार-पत्राणां नियमितं प्रकाशनं पर्याप्तं न भवति। पुनरपि सम्प्रति कानपुरतः 'नवप्रभातम्' (दैनिकम्), 'सुधर्मा' (दैनिकम्), मैसूरतः च दैनिकसंस्कृतसमाचारपत्रे प्रकाश्येते। एतयोः प्रमुखसमाचाराः, घटनाः, सूचनाः, विज्ञापनं चित्रकथा, सुभाषितं च प्रकाश्यन्ते। भाषा अतीव सरला सुबोध्या भवति। येन सामान्यसंस्कृतशिक्षितजनाः अपि तत्संस्कृतसमाचारपत्रं सहजतया पठितुं शक्नुवन्ति।

28.3 विविधपत्र-पत्रिकाः

देशे विविध-संस्कृतपत्र-पत्रिकाणां प्रकाशनं समुचितरूपेण प्रचलति। एतासु पत्रिकासु न केवलं विशिष्ट-घटनानाम् उल्लेखः भवति, अपि तु प्राच्यज्ञान-विज्ञान लेखाः मनोरंजक-वार्ताः, व्यङ्ग्य-हास्यविनोदाः, चटुकुल्यानि, चित्रकथाः, बालकथाः सम-सामयिक-विचाराः इत्यादिकं सर्वं भवति। देशे तु शताधिक संस्कृत-पत्र-पत्रिकाणां प्रकाशनं जायते। परम् अत्र आवधिकक्रमेण कासाञ्चित पत्र-पत्रिकाणां नामानि प्रदीयन्ते। तदतिरिक्त-पत्र-पत्रिकाणां नाम-परिचयः संस्कृतसंस्थां/पुस्तकालयं गत्वा ज्ञातव्यः।

साप्ताहिकपत्रम्

(1) गाण्डीवम्

(सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः वाराणसी, उ.प्र.)

पाक्षिकम्

(3) दिशा भारती

43, उत्तरांचली एन्क्लेव,
कमालपुरम्, बुराड़ी, दिल्ली-110084

(4) लोकसंस्कृतम्

संस्कृतकार्यालयः
श्री अरविन्द आश्रम, पाण्डिचेरी-605002

(5) दूर्वा (पाक्षिकपत्रम्)

संस्कृतभवनम् बाणगंगा, भोपालनगरम् मध्यप्रदेशः 461002

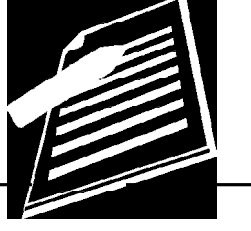
(6) वाक् (पाक्षिकं समाचारपत्रम्)

11, नालापानी मार्गः, चुघवसतिः
देहरादूनम्, उत्तरांचलप्रदेशः 24001

मासिकम्

(7) भारतधर्ममहामण्डलम्

जगत्गंजम्, लहुरावीरः वाराणसी, उ. प्रदेशः

- (8) पारिजातम्
105/94, प्रेमनगरम्
कर्णपुरम् (कानपुरम्), उ.प्र.

पत्रिका:

- (1) भारतोदयः
गुरुकुलमहाविद्यालयः
ज्वालापुरम्, हरिद्वारम्, उ.प्र. 249405
- (2) चन्दामामा 'मासिकी'
डाल्टन एजेंसी, वाडापलानी
चेन्नई-60026 (तमिलनाडु)
- (3) आर्षज्योतिः
श्रीमद्दयानन्दवेदविद्यालयः,
119 गौतमनगरम्, नव दिल्ली, 110049
- (4) ब्रजगन्धा (त्रैमासिकपत्रिका)
रामाश्रय, कृष्णापुरी, मथुरा, उ.प्र. 281001
- (5) अर्वाचीनसंस्कृतम्
देववाणीपरिषद्, आर.6, वाणी विहारः, नव दिल्ली, 110059
- (6) संस्कृतम जरी
दिल्लीसंस्कृत-अकादमी, दिल्ली सर्वकारः,
प्लाट सं.5, झण्डेवालनम्, करोलबाग, नव देहली-110005
- (7) भास्वती (षण्मासिकपत्रिका)
संस्कृतविभागः, काशीविद्यापीठम्, वाराणसी।
- (8) संस्कृतप्रतिभा (वार्षिकी)
साहित्यवनम्, रवीन्द्रमार्ग, नव दिल्ली, 110001
- (9) शोधप्रभा (वार्षिकी)
श्री लाल बहादुर शास्त्री राष्ट्रीय संस्कृत विद्यापीठ, कटवारियासरायम्,
नव दिल्ली-110016

अन्य विशिष्टाःपत्रिकाः

- (10) संस्कृत विमर्शः
राष्ट्रीय संस्कृत संस्थानम्
56-57 इन्स्टीट्यूशनल एरिया, पंखा रोड, जनकपुरी, नव दिल्ली-110058
- (11) सम्भाषण सन्देशः
'अक्षरम्' 8तमः क्रोस-, फेज-2, गिरिनगरम्, बंगलौर, 560085
- (11) 'शिक्षा सुधा' (त्रैमासिकी) शिखासुधासंपादन समिति, पुरी, उड़ीसा

तृतीयं स्वाध्यायसोपानम्
विकल्पः ३ 'ख'
प्रयोजनमूलक-संस्कृतम्

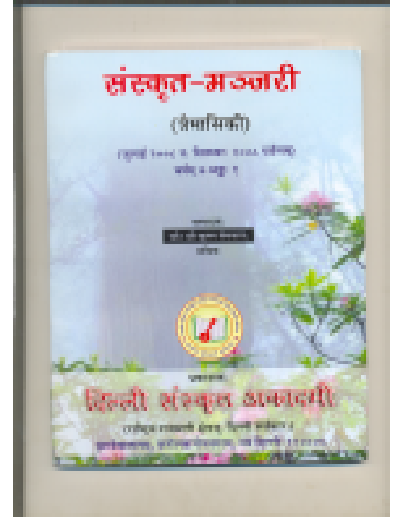
टिप्पणी

28.4 पत्रिकासु विषयाः

भवन्तः पूर्वमेव पठिवन्तः यत् पत्रिकाः विविधाः भवन्ति अवधिदृष्ट्या यथा दैनिकम् त्रैमासिकी वार्षिकी आदयः । विषयदृष्ट्याऽपि विविधाः भवन्ति यथा – संस्कृतप्रचारात्मिका, साहित्यविषययुक्ता, बालानां मोदिनी, शोधपत्रिका । परम् अधिकतमाः सामान्यपत्रिकाः भवन्ति यासु विविधविषयाः भवन्ति । यथा 1. आलेखाः, 2. सुभाषितम्, 3 पद्यानि, 4 कथाः, 5. वार्ताः, 6. संवादः 7. प्रहेलिकाः 8. हास्यम् (चुटुकुल्यः) 9. व्यङ्ग्यचित्रम् (कार्टूनम्) 10. विचारपरकलेखाः 11. शोधपरकलेखाः, 12. भारतीयसंस्कृतेः प्रेरणास्रोतांसि, 13. प्राच्यज्ञान-विज्ञानम्, 14. सम्पादकीयम्, 15. सांस्कृतिकसमाचाराः, 16. राष्ट्रीय-चिन्तनम्, 17. नाटकम्, 18. दर्शनम्, 19. समसामयिकविषयाः, 20. बालरचनाः, 21. व्याकरणानुशीलनम्, 22. पर्यावरणचिन्तनम्, 23 वैदिकं गणितम्, 24. आयुर्वेदः, 25. योगः, 26. विज्ञापनम्, 27. उद्घोषणा 28. सूचनाः 29. विषयसूची, 30. व्यक्तित्व-परिचयः ।

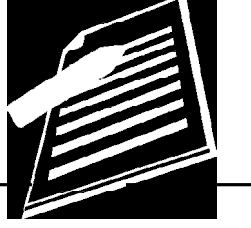
काश्चन पत्रिकाः विशिष्टविषयाः भवन्ति । काश्चन शोधपत्रिकाः विदुषां कृते, शोधछात्राणां कृते उपयोगिन्यः । यथाहि सरस्वती सुषमा (वाराणसी), शोधप्रभा (श्री ला.ब.शा.रा.स. विद्यापीठम्, दिल्ली), संस्कृतविमर्शः (रा.सं. संस्थानम्) आदयः ।

काश्चन पत्रिकाः किशोरणाम् कृते, स्नातकानां कृते उपयोगिताः भवन्ति । यासु सांस्कृतिक-राजनैतिक-धार्मिक-स्वास्थ्य-योग-खेलजगत्, मनोरंजन-कथा- नाट्यादीनां प्रस्तुतिः क्रियते । यथा 'संदेशः', (कानपुरम्) गाण्डीवम् (वाराणसी) सर्वगन्धा (लखनऊ), ब्रजगन्धा (मथुरा), रसिक-प्रिया, (चेन्नई) लोकसंस्कृतम् (पाण्डिचेरी) आदयः । संस्कृत-सम्भाषणाय तु 'संस्कृत-सम्भाषण-संदेशः' (बेंगलूरम्) पत्रिका उत्तमा ।

पाठगतप्रश्नाः 28.2

- अत्र इदं दैनिकपत्रम् अस्ति इदं च साप्ताहिकम् –
(क) लोकसंस्कृतम् (ख) नवप्रभातम्
(ग) गाण्डीवम् (घ) पारिजातम्

2. इयं शोधपत्रिका अस्ति –
(क) सम्भाषण संदेशः (बंगलौर) (ख) अर्वाचीनसंस्कृतम्
(ग) शोधप्रभा (घ) सुरभारती
3. इयमेव पत्रिका त्रैमासिकी अस्ति –
(क) दिशा भारती (ख) भारती
(ग) हितसाधिका (घ) संस्कृतम जरी
4. संस्कृत-सम्भाषण-शिक्षणार्थ पत्रिकाऽस्ति –
(क) लोकसंस्कृतम् (ख) संदेशः (बेंगलूरम्)
(ग) संस्कृतम् प्रचारकम् (घ) सूर्योदयः

28.5 विविध विषयाणां संयोजनम्

भवद्भिः पठितमेव यत् पत्र-पत्रिकासु विविधाः विषयाः भवन्ति अथवा विविधविषयकाः पत्रिकाः अपि भवन्ति। अतः प्रश्नोऽयं यत् पत्रेषु/पत्रिकासु विविधविषयाणां संयोजनं कथं करणीयम्? भवताम् उत्तरं तु निश्चितम् इदं भविष्यति यत्-प्राथमिकताधारेण एव विषयस्य संयोजनक्रमः भवेत्-। सत्यम् एवमेव। यथा अद्यत्वे समाचारस्य मुख्यविषयाः सन्ति 'बिहारे जलौघ विभीषिका', अपरः अस्ति पश्चिमबंगाले 'संगूर' विवादः ('नैनो' कृतेऽधिगृहीतभूमिसम्बन्धे) अन्योऽस्ति 'भारतस्य एटमी डील'-स्वीकृतिसम्बन्धे। ततः महाराष्ट्रे 'गणपति-महोत्सव' सम्बन्धे। अतः प्राथमिकताधारेण एव पत्र-पत्रिकासु उक्तविषयाणां संयोजनक्रमः दृश्यते। एवमेव व्यक्ति-वैशिष्ट्यम् अपेक्षते यथा महात्मागान्धिः जन्मदिवसे तस्य विराटव्यक्तित्वस्य उल्लेखः एव प्राथमिकतायाः आधारः। अन्यः कोऽपि विशिष्टः समाचारः अपि प्रथमः भवितुं शक्यते। यथा - विश्व-ओलम्पिक क्रीडा चीनदेशे प्रारब्धा। तत्र चेत्-भारतीयः क्रीडकः स्वर्णपदकं लभेत तर्हि अयं समाचारः मुख्यः भवति। एवमेव यदि राज्ये/देशे राजनैतिक-सत्तापरिवर्तनं भवति, तदा एषः समाचारोऽपि विशिष्टः भवति।

अन्यच्च पत्र-पत्रिकासु यद्यपि खेलसमाचाराः अन्ते भवन्ति, परम् अन्ताराष्ट्रिय-क्रिकेटस्पर्धायां साफल्यमेव प्रमुखः समाचारः भवति। अतः अस्य प्राथम्यं भवति। ततः आलेखाः, सम्पादकीयम्, बालकथाः विज्ञानम् खेलजगत्-आदयो बहवः विषयाः भवन्ति।

28.6 चित्राणां संयोजनम्

भवन्तः पत्र-पत्रिकाः दृष्ट्वा स्वयमेव ज्ञास्यन्ति यत्-सम्पादकैः चित्राणां संयोजनस्य उचितः निर्वाहः कृतः न वा इति। वस्तुतः चित्राणामपि प्रासङ्गिकता भवति। प्रसङ्गानुसारमेव सुन्दरचित्रस्य व्यवस्था भवति।

टिप्पणी

28.7 पंजीयनम्

एवमेव प्रत्येकं राज्ये पत्र-पत्रिकाणां पंजीयनम् अनिवार्यं परमावश्यकम् च अस्ति । पत्रिकायां कीदृशाः विषयाः भविष्यन्ति, इत्यपि तत्र पंजीयनकार्यालये लिखित्वा पूर्वमेव देयम् । अतः पत्र-पत्रिकाणां प्रकाशनाय राजकीयविशिष्टाः नियमाः सन्ति । तेषाम् अनुपालनम् प्रकाशकैः/सम्पादकैः सर्वथा कर्तव्यम् ।

पाठगतप्रश्नाः 28.3

- पत्र-पत्रिकासु विषयाणां संयोजनं क्रियते –
(क) राजनैतिकविषयम् आधृत्य (ख) धार्मिकविषयम् आधृत्य
(ग) प्राथमिकताधारेण (घ) बालकथाम् आधृत्य
- चित्राणाम् संयोजनम् उचितं भवति यदि चित्राणाम् भवेत् –
(क) प्रासङ्गिकता (ख) विविधवर्णता
(ग) लघुरूपता (घ) बहुमूल्यता
- पत्र-पत्रिकाणां प्रकाशनाय सर्वप्रथमम् आवश्यकम्–
(क) समाचाराणां-एकत्रीकरणम् (ख) संवाददातासम्मेलनम्
(ग) सर्वकारकार्यालये पंजीयनम् (घ) मुद्रितपत्रिकाणां संकलनम्

28.8 किम् अधिगतम्

- संस्कृत-पत्रकारितायाः स्वरूपम् विविध-ज्ञान-विज्ञान-मनोर जनात्मकं भवति ।
- प्रसारणम्, सम्पादनम्, मुद्रणम्, विज्ञापनम्, अनुवाद-शोधादयः संस्कृतपत्रकारितायाः क्षेत्रविशेषाः सन्ति ।
- संस्कृतपत्रिकाः आपि आवधिकरूपेण प्रकाशयन्ते ।
- पत्र-पत्रिकासु विषयसंयोजनक्रमः, विषयस्य प्राथमिकताधारेण निश्चितः भवति ।
- चित्राणां संयोजनाय प्रासङ्गिकता तार्किकता च अपेक्ष्यते ।
- पत्र-पत्रिकाणां प्रकाशनाय सर्वकारकार्यालये पंजीयनम् अनिवार्यं भवति ।

28.9 परियोजना कार्यम्

- सम्प्रति शताधिक-संस्कृत-पत्र-पत्रिकाः देशे प्रकाशिताः भवन्ति । पाठे प्रदत्तपत्रातिरिक्त-पत्रिकाणां नामानि ज्ञात्वा सूची निर्मातव्या ।
- कमपि संस्कृत-पत्र-पत्रिका प्रकाशनकार्यालयं गत्वा तत्र प्रकाशनविधिः ज्ञायताम्

28.10 पाठान्तप्रश्नाः

1. संस्कृत-पत्रकारितायाः स्वरूपं वर्णयत ।
2. संस्कृत पत्रकारितायाः विविधानि क्षेत्राणि कानि? स्पष्टयत ।
3. आवधिकक्रमेण प×च पत्र-पत्रिकाणाम् नामानि लिखत ।
4. पत्रिकासु विषयाणां संयोजनक्रमः कथं क्रियते? स्पष्टयत ।
5. चित्राणां पत्रिकासु संयोजनस्य महत्त्वं स्पष्टयत ।
6. संस्कृत पत्र-पत्रिकाणां पंजीयनं अनिवार्यम् इति विषये स्पष्टयत ।
7. संस्कृतपत्रकारिता अपि एकः उत्तमः व्यवसाय इति विषये प×च वाक्यानि लिखत ।

28.11 उत्तराणि

पाठगतप्रश्नाः उत्तराणि

28.1

1. (ग)
2. (घ)
3. (ख)

28.2

1. दैनिक पत्रम् (ख) साप्ताहिकं पत्रम् (ग)
2. (ग)
3. (घ)
4. (ख)

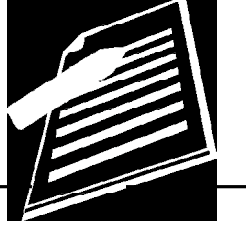
28.3

1. (ग)
2. (क)
3. (ग)

पाठान्तप्रश्नाः

एषाम् उत्तराणि स्वेच्छया लिखत ।

तृतीयं स्वाध्यायसोपानम्
विकल्पः ३ 'ख'
प्रयोजनमूलक-संस्कृतम्

टिप्पणी